

LBRIS | We know
books
DAVID GRAEBER

Slujbe de mare rahat

0 teorie

Traducere din limba engleză
de Alex Cistelecan

Prefață

Despre fenomenul slujbelor de mare rahat 7

CAPITOLUL 1

Ce este o slujbă de mare rahat? 21

CAPITOLUL 2

Ce tipuri de slujbe de mare rahat există? 55

CAPITOLUL 3

De ce angajații în slujbe de mare rahat se declară
mereu nefericiți?
(Despre violența spirituală, partea I) 102

CAPITOLUL 4

Cum e să ai o slujbă de mare rahat?
(Despre violența spirituală, partea a II-a)..... 140

CAPITOLUL 5

De ce proliferază slujbele de mare rahat? 187

CAPITOLUL 6

De ce noi ca societate rămânem fără reacție
în fața generalizării slujbelor inutile? 243

CAPITOLUL 7

Care sunt efectele politice ale slujbelor de mare rahat și ce putem face în legătură cu această situație?	309
<i>Mulțumiri</i>	355
<i>Bibliografie</i>	357

Ce este o slujbă de mare rahat?

Să începem cu ceea ce ar putea fi considerat drept un exemplu paradigmatic de slujbă de mare rahat.

Kurt lucrează pentru un subcontractor pentru armata germană. Sau... de fapt, el este angajat de un subcontractor al unui subcontractor al unui subcontractor al armatei germane. Iată cum își descrie el slujba:

Armata germană are un subcontractor care se ocupă de munca lor de IT.

Firma de IT are un subcontractor care le face partea de logistică.

Firma de logistică are un subcontractor care se ocupă de managementul personalului, iar eu lucrez pentru această companie.

Să zicem că soldatul A se mută într-un birou aflat la două camere mai încolo pe coridor. În loc să-și ducă pur și simplu computerul acolo, el trebuie să completeze un formular.

Subcontractorul IT va primi formularul, oamenii îl vor citi și aproba și îl vor înainta firmei de logistică.

Firma de logistică va trebui apoi să aprobe mutarea pe coridor și să solicite personal de la noi.

Angajații din birourile companiei mele își vor face partea lor de treabă, oricare ar fi aceasta, după care intru eu în scenă.

Primesc un e-mail: „Să fii la cazarma B la ora C.“ De obicei, aceste cazărmi sunt la o distanță de o sută până la cinci sute de kilometri de casa mea, așa că trebuie să închiriez o mașină. Iau mașina închiriată, conduc până la cazarmă, informez centrala că am ajuns, completez un formular, scot computerul din priză, îl încarc într-o cutie, sigilez cutia, rog un tip de la firma de logistică să care cutia în camera alăturată, unde

desiglez cutia, completez un alt formular, bag computerul în priză, sun la centrală ca să le spun cât timp mi-a luat, primesc vreo două semnături, pornesc cu mașina închiriată înapoi acasă, trimit centralei o scrisoare cu toată hârțogăria, după care sunt plătit.

Deci în loc ca soldatul să-și care computerul pe o distanță de cinci metri, doi oameni conduc pentru șase până la zece ore, completează vreo cincisprezece pagini de hârtii și irosesc cel puțin vreo patru sute de euro din banii contribuabililor.¹

Aceasta ar putea să pară un exemplu clasic de birocrăție militară ridicolă, de genul celui făcut celebru de Joseph Heller în romanul său din 1961, *Catch-22*, mai puțin un element-cheie: aproape nimeni din această poveste nu lucrează în fond pentru armată. Tehnic vorbind, toți fac parte din sectorul privat. A existat o vreme, desigur, când orice armată națională avea departamentul ei de comunicații, logistică și personal, dar astăzi toate acestea trebuie făcute prin niveluri multiple de subcontractare privată.

Slujba lui Kurt ar putea fi considerată un exemplu paradigmatic de slujbă de mare rahat pentru un simplu motiv: dacă poziția sa ar fi eliminată, nu ar face nici o diferență vizibilă în lume. Mai mult, lucrurile s-ar îmbunătăți, deoarece bazele militare germane ar trebui, probabil, să vină cu o soluție mai rezonabilă de a muta echipamentul. În mod crucial, nu doar că slujba lui Kurt este absurdă, dar Kurt însuși este perfect conștient de asta. (De fapt, pe blogul pe care a postat această poveste, el a sfârșit prin a apăra argumentul că slujba sa nu are nici un rost dinaintea unei mulțimi de entuziaști ai pieței libere care au apărut instantaneu – așa cum entuziaștii pieței libere obișnuiesc să facă pe forumurile de pe internet – ca să insiste că, din moment ce slujba sa a fost creată de sectorul privat, prin definiție ea trebuie să servească un scop legitim.)

Aceasta este ceea ce consider a fi trăsătura definitorie a unei slujbe de mare rahat: e una atât de complet lipsită de sens, încât nici măcar persoana care trebuie să o îndeplinească în fiecare zi nu se poate

¹ „Bullshit Jobs“, LiquidLegends, www.liquidlegends.net/forum/general/460469-bullshit-jobs?page=3, ultima modificare la 1 octombrie 2014.

convinge că există vreun motiv bun să o facă. Se prea poate să nu fie dispusă să admită asta în fața colegilor săi – adesea există motive foarte bune să nu o faci. Dar, cu toate astea, persoana în cauză este convinsă că slujba ei e lipsită de sens.

Să formulăm atunci o primă definiție provizorie.

Definiție provizorie: o slujbă de mare rahat este o formă de angajare care este atât de complet lipsită de sens, non-necesară sau dăunătoare, încât nici măcar angajatul nu-și poate justifica existența ei.

Unele slujbe sunt atât de lipsite de sens, încât titularul lor poate dispărea fără ca nimeni să-și dea seama. Asta se întâmplă de obicei în sectorul public:

Un funcționar public spaniol a chiulit de la lucru timp de șase ani ca să-l studieze pe Spinoza

Jewish Times, 26 februarie 2016

Un funcționar public spaniol, care și-a ridicat salariul vreme de cel puțin șase ani fără să lucreze, și-a folosit timpul ca să devină un expert în scrierile filosofului evreu Baruch Spinoza, a relatat mass-media spaniolă.

Luna trecută, un tribunal din Cadiz, în sudul Spaniei, i-a ordonat lui Joaquin Garcia, de 69 de ani, să plătească aproximativ 30 000 \$ amendă pentru că nu s-a prezentat la lucru la compania de apă din localitate, Aqua de Cadiz, la care Garcia era angajat ca inginer din 1996, a relatat site-ul de știri euronews.com săptămâna trecută.

Absența sa a fost remarcată pentru prima dată în 2010, când Garcia trebuia să primească o medalie pentru serviciile sale îndelungate. Viceprimarul Jorge Blas Fernandez a început să facă investigații, în urma cărora a descoperit că Garcia nu mai fusese văzut la locul de muncă de șase ani.

Interpelate de ziarul *El Mundo*, surse anonime apropiate lui Garcia au declarat că în anii de dinainte de 2010 acesta s-a dedicat studiului lui Spinoza, un evreu eretic din secolul al XVII-lea din Amsterdam. O sursă interviuată de *El Mundo* a spus că Garcia a devenit expert în Spinoza, dar a negat afirmația conform căreia acesta nu ar fi venit deloc la lucru, spunând că venea la intervale neregulate.¹

¹ „Spanish Civil Servant Skips Work for 6 Years to Study Spinoza”, *Jewish Telegraphic Agency (JTA)*, ultima modificare la 26 februarie 2016, www.jta.org/2016/02/26/news-opinion/world/spanish-civil-servant-skips-work-for-6-years-to-study-spinoza.

Această poveste a ocupat paginile de gardă ale ziarelor din Spania. Într-o perioadă în care țara trecea printr-o austeritate severă și un șomaj ridicat, părea scandalos că există funcționari publici care pot chiuli de la lucru cu anii fără ca cineva să observe. Cu toate astea, apărarea lui Garcia nu este lipsită de valoare. El a explicat că, deși a lucrat vreme de mulți ani monitorizând conștiincios centrala municipală de purificare a apei, compania de apă a ajuns în final sub controlul unor șefi care-l urau pentru convingerile lui socialiste și care au refuzat să-i acorde responsabilități. Această situație a fost atât de demoralizatoare pentru el, încât a urmat un tratament clinic pentru depresie. În cele din urmă, și cu acordul terapeutului său, a hotărât să adopte o altă strategie: decât să continue să lăncezească toată ziua, prefăcându-se că e ocupat, mai bine ar convinge compania de apă că este în subordinea municipalității și municipalitatea că e în subordinea companiei de apă; să vină la lucru doar când apărea vreo problemă, iar în rest să stea acasă și să facă ceva folositor cu viața lui.¹

Povești similare despre sectorul public apar la intervale regulate. Una din poveștile populare este despre lucrătorii la poștă care hotărâsc că, în loc să livreze scrisorile, e mai bine să le arunce în debarale, magazii sau containere – cu rezultatul că tone de scrisori și pachete se adună cu anii, fără ca cineva să-și dea seama.² Romanul lui David Foster Wallace, *The Pale King*, despre viața dintr-un birou de Taxe

¹ Jon Henley, „Long Lunch: Spanish Civil Servant Skips Work for Years Without Anyone Noticing”, *Guardian* (US), ultima modificare la 26 februarie 2016, www.theguardian.com/world/2016/feb/12/long-lunch-spanish-civil-servant-skips-work-for-years-without-anyone-noticing. Poate că a fost inspirat de argumentul lui Spinoza că toate ființele caută să-și maximizeze puterea, dar că puterea constă, în mod egal, atât în abilitatea de a avea efecte asupra altor ființe, cât și de a fi afectat de ele. Dintr-o perspectivă spinozistă, a avea o slujbă în care nu afectezi și nici nu ești afectat de nimeni ar fi cea mai proastă situație de angajare.

² E limpede că slujba de poștaş nu e una de mare rahat, dar implicațiile poveștii par să fie că, din moment ce 99% din plicurile pe care ei au refuzat să le livreze conțineau doar reclame și promoții, ar putea să fie într-adevăr o slujbă de mare rahat. Oricum ar fi, povestea ne oferă o imagine a percepțiilor publice. Pentru schimbarea atitudinilor față de lucrătorii poștali, vezi cartea mea *Utopia of Rules* (2015), pp. 153-163.

și Impozite din Peoria, Illinois, merge și mai departe: el culminează cu scena unui inspector de taxe care moare la biroul său și rămâne sprijinit în scaun zile întregi până să îl observe cineva. Pare o caricatură absurdă, dar în 2002, ceva foarte asemănător s-a întâmplat la Helsinki. Un inspector de taxe finlandez, care lucra într-un birou închis, a zăcut mort la masa lui vreme de peste patruzeci și opt de ore, în timp ce treizeci de colegi și-au continuat munca în jurul său. „Oamenii au crezut că vrea să lucreze în liniște, așa că nimeni nu l-a deranjat”, a remarcat supervizorul – ceea ce, dacă ne gândim mai bine, denotă multă grijă din partea lui.¹

Poveștile de acest gen sunt, desigur, cele care îi fac pe politicienii din toată lumea să proclame un rol mai important al sectorului privat – unde, ni se repetă mereu, asemenea abuzuri nu ar putea avea loc. Și deși este adevărat că până acum nu am auzit povești despre angajați FedEx sau UPS stivuindu-și lotul de scrisori prin șoproane, privatizarea generează propriile ei varietăți de nebunie, adesea mult mai puțin drăguțe – după cum arată povestea lui Kurt. Nici nu mai trebuie să subliniez ironia faptului că Kurt lucra, în ultimă instanță, pentru armata germană. Armata germană a fost acuzată de multe lucruri de-a lungul anilor, dar ineficiența a fost rareori unul dintre ele. Cu toate acestea, o maree crescândă de rahat nu lasă nici o barcă neatinsă. În secolul XXI, chiar și diviziile de panzere au ajuns să fie înconjurate de o vastă penumbră de sub-, sub-sub- și sub-sub-subcontractanți; comandanții de tanc sunt obligați să realizeze ritualuri birocratice complexe și exotice pentru a muta echipamentul dintr-o cameră în alta, chiar și în condițiile în care cei care administrează hârțogăria postează în secret plângeri elaborate pe bloguri despre cât de idioată e întreaga poveste.

În măsura în care ne putem lua după aceste cazuri, principala diferență dintre sectorul public și cel privat nu e că vreunul ar fi mai probabil, sau mai puțin probabil, să genereze muncă inutilă. Diferența

¹ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/3410547.stm?a>, accesat la 7 aprilie 2017.

nu constă neapărat nici măcar în tipul de muncă inutilă pe care fiecare tinde a o genera. Ci principala diferență este că munca inutilă din sectorul privat e mai predispusă să fie mult mai atent supravegheată. Dar lucrurile nu stau întotdeauna astfel. După cum vom vedea, numărul angajaților de bancă, de companii farmaceutice și de firme de tehnologie cărora li se permite să-și petreacă cea mai mare parte a timpului actualizându-și profilurile de Facebook este surprinzător de mare. Cu toate acestea, în sectorul privat există niște limite. Dacă Kurt ar pleca pur și simplu de la locul de muncă pentru a-l studia pe filosoful său evreu preferat din secolul al XVII-lea, ar fi rapid concediat. Dacă compania de apă din Cadiz ar fi fost privatizată, Joaquín Garcia tot ar fi fost, probabil, privat de responsabilități de către managerii care nu-l plăceau, dar ar fi fost oricum obligat să stea la birou și să pretindă că lucrează în fiecare zi sau să-și găsească altă slujbă.

Las la latitudinea cititorilor să hotărască dacă o asemenea stare de fapt ar trebui considerată o îmbunătățire.

De ce jobul de asasin plătit al mafiei nu este un bun exemplu de slujbă de mare rahat

Ca să recapitulăm: ceea ce numesc „slujbe de mare rahat“ sunt slujbele care sunt în cea mai mare parte sau în întregime compuse din sarcini pe care persoana care are slujba respectivă le consideră a fi fără sens, inutile și chiar dăunătoare. Slujbe care, dacă ar fi să dispară, nu ar face vreo diferență. Mai presus de orice, acestea sunt slujbe despre care chiar posesorii lor simt că nu ar trebui să existe.

Capitalismul contemporan pare doldora de astfel de slujbe. După cum am menționat în prefață, un sondaj YouGov a arătat că în Marea Britanie doar 50% din cei care au slujbe cu normă întreagă erau convinși pe de-a-ntregul că slujba lor aduce vreo contribuție semnificativă la lume, iar 37% erau destul de siguri că nu aduce nici una. Un sondaj realizat în Olanda de firma Schouten & Nelissen a plasat

ultima categorie la nu mai puțin de 40%.¹ Dacă ne gândim puțin, acestea sunt niște statistici uluitoare. În fond, un foarte mare procent din slujbele existente presupun activități pe care nimeni nu le-ar putea considera ca fiind fără rost. Putem presupune că procentul de asistente medicale, șoferi de autobuz, dentiști, măturători de stradă, fermieri, profesori de muzică, reparatori, grădinari, pompieri, decoratori, instalatori, ziariști, inspecitori ai normelor de siguranță, muzicieni, croitori și supraveghetori ai trecerilor de pietoni de lângă școli care au bifat căsuța cu „nu” la întrebarea „Slujba dumneavoastră face vreo diferență semnificativă în lume?” a fost aproape zero. Cercetarea mea îmi sugerează că și vânzătorii, lucrătorii din restaurante și alți prestatori ai muncilor de jos doar rareori consideră că au slujbe de mare rahat. Mulți lucrători din servicii își urăsc slujbele; dar chiar și cei care o fac sunt conștienți că slujba lor face totuși un fel de diferență semnificativă în lume.²

Deci dacă 37% până la 40% din populația lucrătoare a unei țări insistă că munca lor nu face nici o diferență, iar o altă parte substanțială a acesteia suspectează că s-ar putea să nu facă, nu putem decât conchide că orice lucrător din birouri pe care l-am putea suspecta că, în sinea lui, crede că are o slujbă de mare rahat într-adevăr o crede.

*

Principalul lucru pe care aș vrea să-l fac în acest prim capitol este să definesc ce înțeleg prin slujbe de mare rahat; în capitolul următor, voi desfășura o tipologie a ceea ce consider că sunt principalele varietăți de slujbe de mare rahat. Aceasta ne va deschide calea, în capitolele

¹ „Vier op tien werknemers noemt werk zinloos”, <http://overheithniewewerken.nl/vier-op-tien-werknemers-noemt-werk-zinloos/>, accesat la 10 iulie 2017.

² O remarcă tipică, de la Rufus: „Mi-ar plăcea să vă pot spune că cea mai lipsită de sens slujbă a mea a fost să fac *caffe latte* pentru tot felul de oameni foarte neobișnuiți și speciali, dar, privind retrospectiv, înțeleg că am jucat un rol vital în a-i ajuta să treacă peste ziua de muncă.”

ulterioare, de a arăta cum au apărut slujbele de mare rahat și de ce au devenit atât de prevalente și de a investiga efectele lor psihologice, sociale și politice. Sunt convins că aceste efecte sunt profund insidi-oase. Am creat societăți în care mare parte din populație, prinsă fiind în capcana unor munci inutile, a ajuns să-i urască și să-i disprețuiască în egală măsură pe cei care fac grosul muncii folositoare din societate și pe cei care nu prestează nici o muncă plătită. Dar înainte de a putea analiza această situație, trebuie să adresăm mai întâi câteva posibile obiecții.

Cititorul se poate să fi remarcat o anumită ambiguitate în definiția mea inițială. Am descris slujbele de mare rahat ca implicând sarcini pe care lucrătorul însuși le consideră a fi „fără rost, inutile sau chiar dăunătoare”. Dar, desigur, slujbele care nu au nici un efect semnificativ asupra lumii și slujbele care au efecte dăunătoare asupra lumii nu sunt deloc același lucru. Cei mai mulți dintre noi ar fi de acord că un asasin plătit al Mafiei face mai mult rău decât bine în lume, per ansamblu; dar putem oare să descriem jobul de asasin plătit al Mafiei drept o slujbă de mare rahat? Ceva nu pare să fie în regulă aici.

După cum ne învață Socrate, când se întâmplă așa ceva – când definițiile noastre produc rezultate care ni se par în mod intuitiv greșite – e pentru că nu suntem conștienți de ceea ce gândim cu adevărat. (Prin urmare, el sugerează că adevăratul rol al filosofului este de a le spune oamenilor ceea ce ei știu deja, dar nu realizează că știu. Am putea argumenta că antropologii ca mine fac ceva similar.) E limpede că expresia „slujbe de mare rahat” are impact asupra multor oameni. Ea le spune ceva sensibil, într-un fel. Asta înseamnă că ei au, cel puțin la un nivel tacit și intuitiv, anumite criterii în mintea lor care le permit să spună „Asta e așa o slujbă de mare rahat” sau „Slujba aia era rea, dar n-aș spune tocmai că era de mare rahat”. Mulți oameni cu slujbe dăunătoare simt că expresia li se potrivește; după cum e limpede că alții nu simt la fel. Cea mai bună cale de a identifica aceste criterii este de a examina niște cazuri-limită.

Așadar, de ce pare greșit să spui că jobul de asasin plătit e o slujbă de mare rahat?¹

Bănuiesc că există mai multe motive, dar unul dintre ele este că un asasin plătit al Mafiei (spre deosebire de, să zicem, un speculant în valută sau un specialist în marketingul brandului) e puțin probabil să pretindă că este altceva decât este. E adevărat, un mafiot va pretinde de obicei că e doar un „om de afaceri”. Dar în măsura în care este dispus să-și asume cât de cât natura ocupației sale reale, va ținde să fie destul de franc în legătură cu ceea ce face. E puțin probabil să pretindă că munca sa este în vreun fel benefică pentru societate, chiar și dacă ar merge până acolo încât să insiste că ea contribuie la succesul unei echipe care furnizează un produs sau serviciu util (droguri, prostituție și așa mai departe), sau, dacă totuși o va face, afirmația sa va fi o minciună abia mascată.

Asta ne permite să ne rafinăm definiția. Slujbele de mare rahat nu sunt doar slujbele care sunt inutile sau dăunătoare; în general, ele presupun și o anumită doză de prefăcătorie și înșelătorie. Posesorul slujbei trebuie să se simtă obligat să pretindă că se găsește, de fapt, un motiv solid pentru care slujba sa există, chiar dacă, în sinea lui, consideră asemenea pretenții drept ridicole. Trebuie să existe o anumită distanță între ceea ce pretinzi și realitate. (Asta e adevărat și din punct de vedere etimologic²: *bullshitting* e, în fond, o formă de înșelăciune³.)

¹ Ar trebui să precizez că ceea ce urmează e bazat în principal pe reprezentările asasinilor din cultura populară decât pe o analiză etnografică sau sociologică a unor asasini reali.

² În mod destul de interesant, *bull* nu e o abreviere de la *bullshit*, ci *bullshit* e un termen compus, apărut la începutul secolului XX, pornind de la *bull*. Termenul derivă în ultimă instanță din francezescul *bole*, care înseamnă „fraudă sau înșelăciune”. Termenul *bullshit* e atestat pentru prima dată într-un poem republicat al lui T.S. Eliot. *Bollocks* derivă și el de la *bole*.

³ Aș fi spus „minciună”, dar filosoful Harry Frankfurt (2005) a argumentat, după cum se știe, că *bullshitting* nu e același lucru cu a minți. Diferența dintre ele e analoagă cu diferența dintre crimă cu premeditare și ucidere din culpă; una e înșelăciune deliberată, cealaltă e totală indiferență față de adevăr. Nu sunt cu totul convins că distincția funcționează pe de-a-ntregul în acest context, dar nu cred că ar fi foarte folositor să pornim o dezbatere pe acest subiect.

Așa că am putea face încă o încercare de definiție:

Definiție provizorie numărul 2: o slujbă de mare rahat este o formă de angajare care e atât de complet lipsită de sens, non-necesară și dăunătoare, încât nici măcar angajatul nu-i poate justifica existența, deși angajatul se simte obligat să pretindă că lucrurile nu stau în acest fel.

Desigur, mai există un motiv pentru care poziția de asasin plătit n-ar trebui să fie considerată o slujbă de mare rahat. Asasinul plătit nu e personal convins că slujba sa nu ar trebui să existe. Cei mai mulți dintre mafioți consideră că fac parte dintr-o tradiție veche și onorabilă care e o valoare în sine, indiferent dacă contribuie sau nu la binele social general. Întâmplător, acesta e și motivul pentru care rolul de „stăpân feudal” nu reprezintă, nici el, o slujbă de mare rahat. S-ar putea argumenta că regii, conții, împărații, pașii, emirii, cavalerii, zamindarii, latifundiarii și ceilalți ca ei sunt nefolositori; mulți dintre noi ar insista (și eu aș fi tentat să fiu de acord) că ei joacă chiar roluri dăunătoare în treburile omenеști. Dar ei însșiși nu cred asta. Deci, exceptând situația în care regele e un marxist ascuns sau un republican, putem spune cu încredere că poziția de „rege” nu e o slujbă de mare rahat.

Aceasta este o observație utilă, de care merită să ținem cont pentru că cei mai mulți dintre oamenii care fac rău în lume sunt protejați împotriva conștiinței acestui fapt. Sau ajung să creadă în ceea ce le șoptesc mulțimile mereu crescânde de lachei plătiți și aplaudaci care inevitabil se adună în jurul lor – și anume că, de fapt, fac bine în lume. (Astăzi, funcția acestor aplaudaci e preluată de *think tank*-uri.) Asta e la fel de adevărat în ce-i privește pe managerii de fonduri de investiții și speculații, cât și pe liderii militari din țări precum Coreea de Nord sau Azerbaidjan. Familiile de mafioți sunt o categorie aparte, pentru că rareori emit astfel de pretenții – dar în cele din urmă, ele nu sunt decât versiuni în miniatură, ilicite, ale aceleiași tradiții feudale, fiind la origine trupele armate ale stăpânilor locali din Sicilia care, între timp, au ajuns să opereze autonom.¹

¹ Ca să apreciem în întregime conexiunea feudală, cititorul se poate gândi la numele lui „Corleone”. Acesta a fost numele familiei ficționale de mafioți din romanul lui Mario Puzo și filmul lui Francis Ford Coppola *Nașul*, dar, în realitate,